

Buskerud
fylkeskommune

RAPPORT FRA ARKEOLOGISK REGISTRERING

Nore kraftverkene I og II

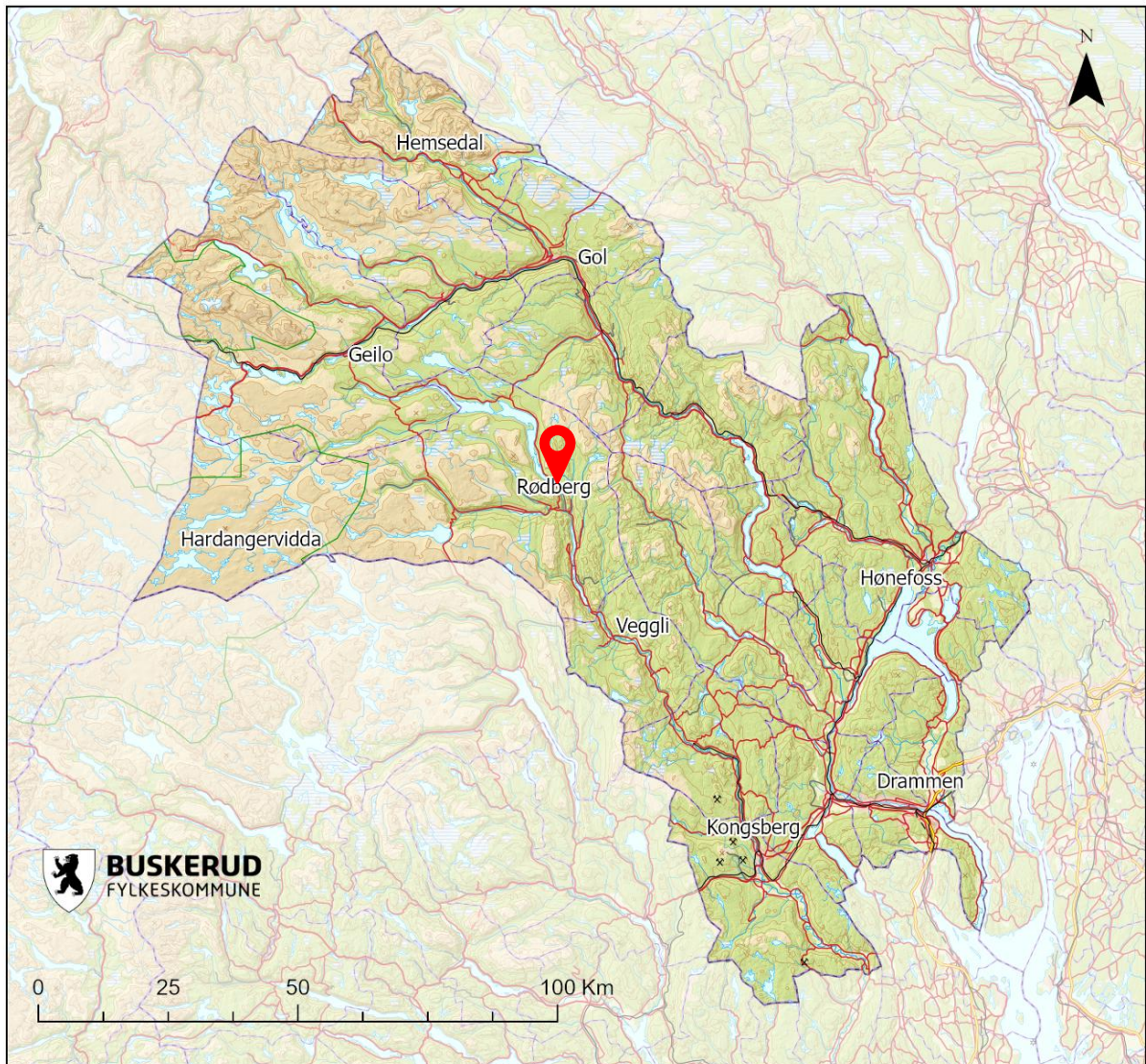
Nore og Uvdal kommune, 2025/8399

Saksnavn	Nore og Uvdal kommune - Ombygging av Nore kraftverkene I og II		
Saksnummer	2025/8399		
Kommune	Nore og Uvdal		
Tiltakshaver	Statkraft AS		
Utført av	Periode	Type arbeid	Timer
Vanja Tørhaug		Forarbeid	7,5
Vanja Tørhaug		Feltarbeid	105
Tørhaug		Etterarbeid	75
Sum			187,5
Faglige konklusjoner		Kulturminnetype	Askeladden-ID
x	Automatisk fredete kulturminner	Jernvinneanlegg Kullgrop Fangstgrop Dyrkningslag	ID337783 ID337782 ID337784-1-2 ID337787 ID336623
x	Ikke automatisk fredete kulturminner	Tuft	ID337788
	Fra før kjente kulturminner		
Naturvitenskapelige analyser		Antall	
C14-dateringer		1	
Vedartsbestemmelser		1	

Innhold

Bakgrunn for registreringen	5
Sammendrag	5
Deltakere og tidsrom	5
Områdebeskrivelse	7
Kulturminner i området	7
Metode	12
Overflateregistrering	12
LiDAR	12
Prøvestikking	13
Maskinell sjakting	13
Dokumentasjon	13
Registreringens forløp og resultater	13
Beskrivelse	16
Automatisk fredete kulturminner	16
Datering	29
Diskusjon	30
Konklusjon	30

Figur 1. Tiltaksområdene ligger ved Rødberg I i Nore og Uvdal kommune, Kartgrunnlag: Kartverket, lisens CC BY-NC 4.0

Automatisk fredete kulturminner

I Norge er det satt et skille ved året 1537, ved middelalderens slutt. Alle kulturminner eldre enn 1537 er automatisk fredet ifølge **kulturminneloven**. Dette betyr at de er fredet i seg selv, uavhengig av om de er kjent for folk eller ikke. Loven omfatter alle fysiske spor etter mennesker, som for eksempel gjenstander, boplasser, gravminner, produksjonssteder og dyrkningsspor.

Det samme gjelder alle samiske kulturminner fra 1917 eller eldre, og alle skipsfunn og skipslaster som er eldre enn 100 år.

Kulturminner fra etter 1537 kalles nyere tids kulturminner. Disse er ikke automatisk fredet.

Bakgrunn for registreringen

I forbindelse med arealbruksplan for Nore Kraftverkene i Nore og Uvdal kommune utførte Buskerud fylkeskommune en arkeologisk registrering. Hensikten med planen er ombygging av Noreverkene I og II, og arealbruk knyttet til dette. Statkraft har utarbeidet arealbruksplan for to alternativer; utbyggingsalternativ 1 (Nytt Nore kraftverk) og utbyggingsalternativ 2 (Nytt Nore I kraftverk og Nytt Nore II kraftverk).

På bakgrunn av en kulturminnefaglig vurdering varslet Buskerud fylkeskommune i brev av 29.04.25 krav om en arkeologisk registrering av flere av tiltaksområdene, jf. kulturminneloven § 9. Hensikten er å undersøke om planen kommer i konflikt med automatisk fredete kulturminner. Den arkeologiske undersøkelsen gjøres som en del av konsekvensutredningene i forbindelse med konsesjonssøknad for nytt Nore kraftverk i Nore og Uvdal kommune.

Sammendrag

Buskerud fylkeskommune gjennomførte i 2025 en arkeologisk registrering av tiltaksområdene i forbindelse med arealbruksplan til Nore Kraftverkene I og II. Det ble gjort funn av fem automatisk fredete kulturminnelokaliteter i tre av tiltaksområdene; et jernvinneanlegg (ID227783¹) og tre kullgroper (ID337782, ID227784-1-2) i området sør for Tunhovddammen, en fangstgrop (ID337787) nord for Uvdalselvi og et dyrkningslag (ID336623) ved Gvammen (se tabell under). Dyrkningingslaget ble C14-datert til, ca. 747 - 413 f.Kr. Det ble også funnet et nyere tids kulturminne, en tuft ID338630, nord for Uvdalselvi. Tufta med ID337788 er ikke fredet.

Nyregistrerte automatisk fredet kulturminner innenfor planområdet

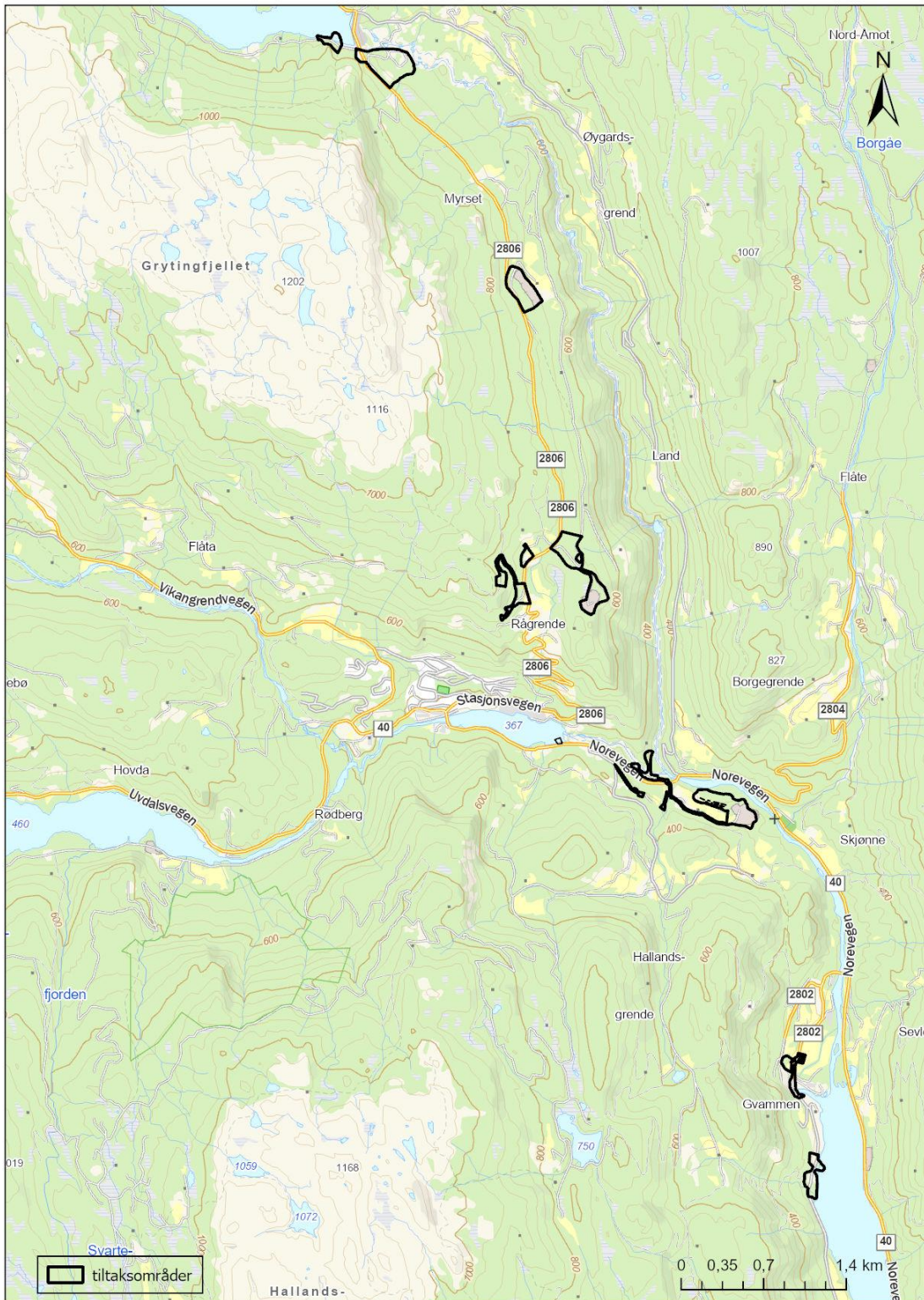
Lokalitet ID-nr.	Type	Gnr/bnr.	Fredningsstatus
ID337783	Jernvinneanlegg	202/3	Automatisk fredet
ID337782	Kullgrop	202/3	Automatisk fredet
ID337784-1 -2	Kullgrop kullgrop	202/3	Automatisk fredet
ID337787	Fangstgrop	203/1	Automatisk fredet
ID336623	Dykningslag	197/2	Automatisk fredet
ID337788	Tuft	203/1	Ikke fredet

Deltakere og tidsrom

Registreringen ble utført av arkeolog Vanja Tørhaug fra Buskerud fylkeskommune i perioden 18. august til 16. oktober. Feltarbeidet tok til sammen 14 dagsverk, hvorav 5 dager foregikk med maskin. Sjaktingen ble utført ved Mørkvollen 25. - 28. august og ved Gvammen 13. - 14. oktober. I regi av Carl C. Fon stilte

¹ ID-nr. som det henvises til er fra Riksantikvarens kulturminnedatabase *Askeladden* www.kulturminnesok.no

Numedal Graving og Transport med maskin. Arbeidet ved Gvammen var planlagt i slutten av august, men ble utsatt til oktober da grunneier ønsket å vente til siste slåtten var tatt.

Figur 2: Kart som viser tiltaksområdene som er registrert ved Tunhovdfjorden, Rågende, Uvdalselva, Mørkvollen, Gvammen og Vrenne ved Norefjorden. Kartgrunnlag: Kartverket, lisens CC BY-NC 4

Områdebeskrivelse

Tiltaksområdene ligger rundt Rødberg kraftverk, fra Tunhovddammen i nord, Rågrenda, Uvdalselva, Mørkvollen, Gvammen og Vrenne ved Norefjorden i sør (figur 2). Området strekker seg fra Tunhovdfjorden ca. 720 moh. til Norefjorden ca. 265 moh. Tunhovddammen som ble bygd ut og sto ferdig i 1920 var regulert opp med 18 m, og nedenfor demningen går elva Lågen som møter Uvdalselva i sør for Sporan. Mørkvollen ligger på sørsiden av Uvdalselva. Jordene ligger i nordhellende terreng og avgrenses av bratt terreng ned mot elva. Gvammengårdene ligger på vestsiden av elva som her går ut i Norefjorden.

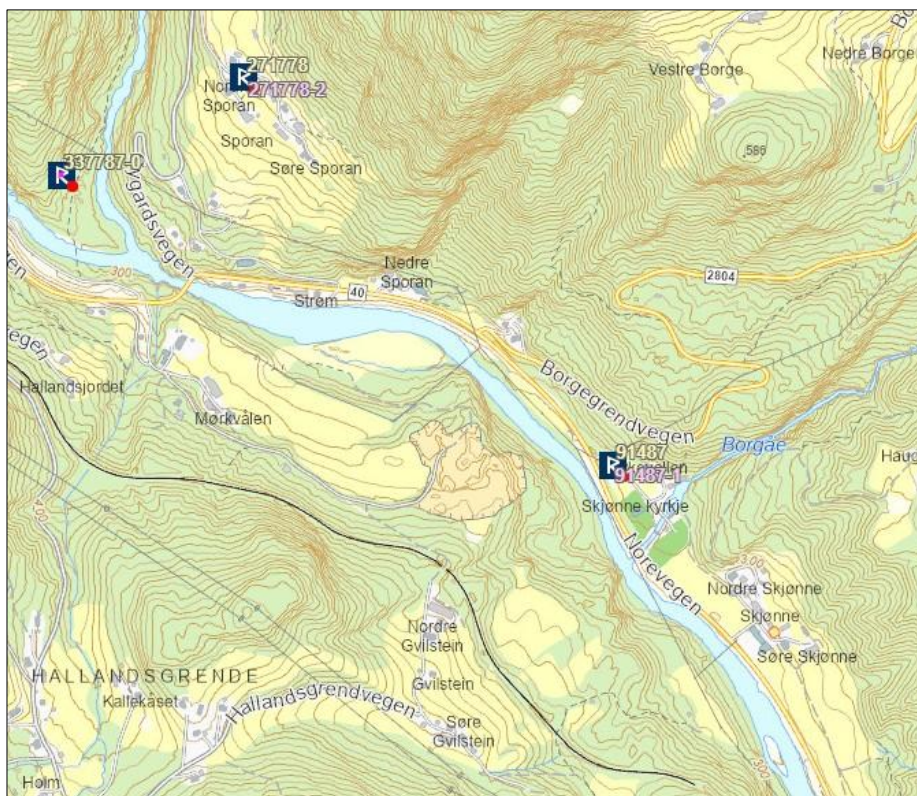
Figur 3: Tunhovddammen og tiltaksområdene ligger her ved dammen og langs Rågrendvegen på sørsiden av elva, sett mot sør.

Kulturminner i området

I nærområdet rundt Rødberg er det mange arkeologiske funn og spor fra forhistorisk tid, med gammel gårdsbosetning, graver og funn fra forhistorisk tid. Tiltaksområdene Rødberg kraftverk – Uvdalselvi, Hallandsjordet og Mørkvollen ligger rett sør og vest for den gamle gården Nordre Sporan (gnr. 109) med to dateringer av kulturlag under stuegulvet på gården til eldre jernalder, romertid (ID271778). Vest for Mørkvollen er det registrert kokegropfelt ved Skjønne kirke fra jernalder. På gården Skjønne søndre, gnr/bnr.149/4 er det gjort flere funn fra forhistorisk tid slik som steinøks fra yngre steinalder, gravfunn fra merovingertid og vikingtid og depotfunn fra vikingtid.

Hovedperiode	Underperioder	Fase	Tidsspenn
Steinalder	Eldre steinalder	Tidligmesolitikum (TM)	ca. 9500–8300 f.Kr.
		Mellommolitikum (MM)	ca. 8300–6350 f.Kr.
		Seinmesolitikum (SM), nøstvetfasen	ca. 6350–4650 f.Kr.
		Seinmesolitikum (SM), kjeøyfasen	ca. 4650–3900 f.Kr.
	Yngre steinalder	Tidligneolitikum (TN)	ca. 3900–3300 f.Kr.
		Mellomneolitikum A (MNa)	ca. 3300–2800 f.Kr.
		Mellomneolitikum B (MNb)	ca. 2800–2300 f.Kr.
Bronsealder	Eldre bronsealder	Eldre bronsealder (EBA), per. I–III	ca. 1700–1100 f.Kr.
	Yngre bronsealder	Yngre bronsealder (YBA), per. IV–VI	ca. 1100–500 f.Kr.
Jernalder	Eldre jernalder	Førromersk jernalder (FRJA)	ca. 500 f.Kr. –Kr.f.
		Romertid (RT)	ca. Kr.f.–400 e.Kr.
		Folkevandringstid (FVT)	ca. 400–550 e.Kr.
	Yngre jernalder	Merovingertid (MVT)	ca. 550–800 e.Kr.
		Vikingtid (VT)	ca. 800–1030 e.Kr.
Middelalder	Middelalder	Tidlig middelalder (TMA)	ca. 1030–1130 e.Kr.
		Høymiddelalder (HMA)	ca. 1130–1350 e.Kr.
		Seinmiddelalder (SMA)	Ca. 1350–1537 e.Kr.

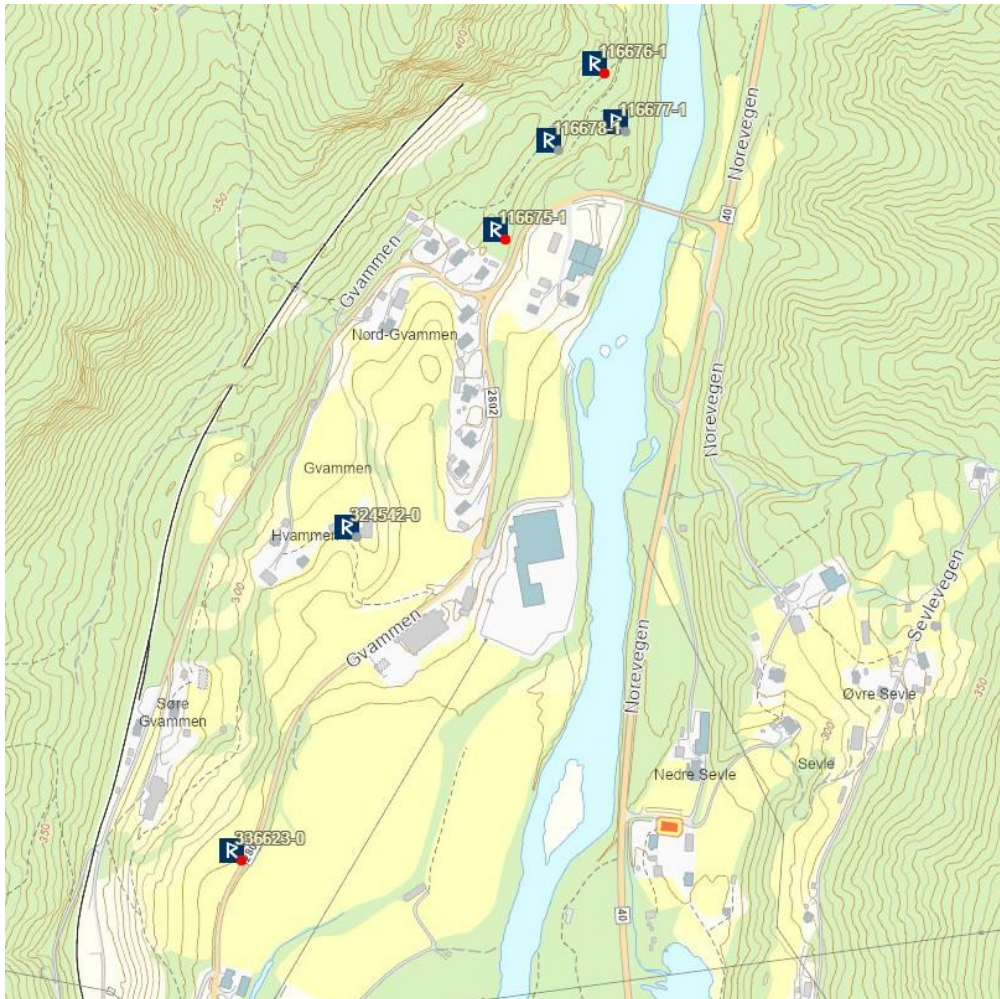
Tabell 1. Oversikt over arkeologiske perioder. Etter Reitan 2014.

Figur 4: kulturminner ved gårdene Sporan og Skjønne. Kartgrunnlag: Askeladden ra.no.

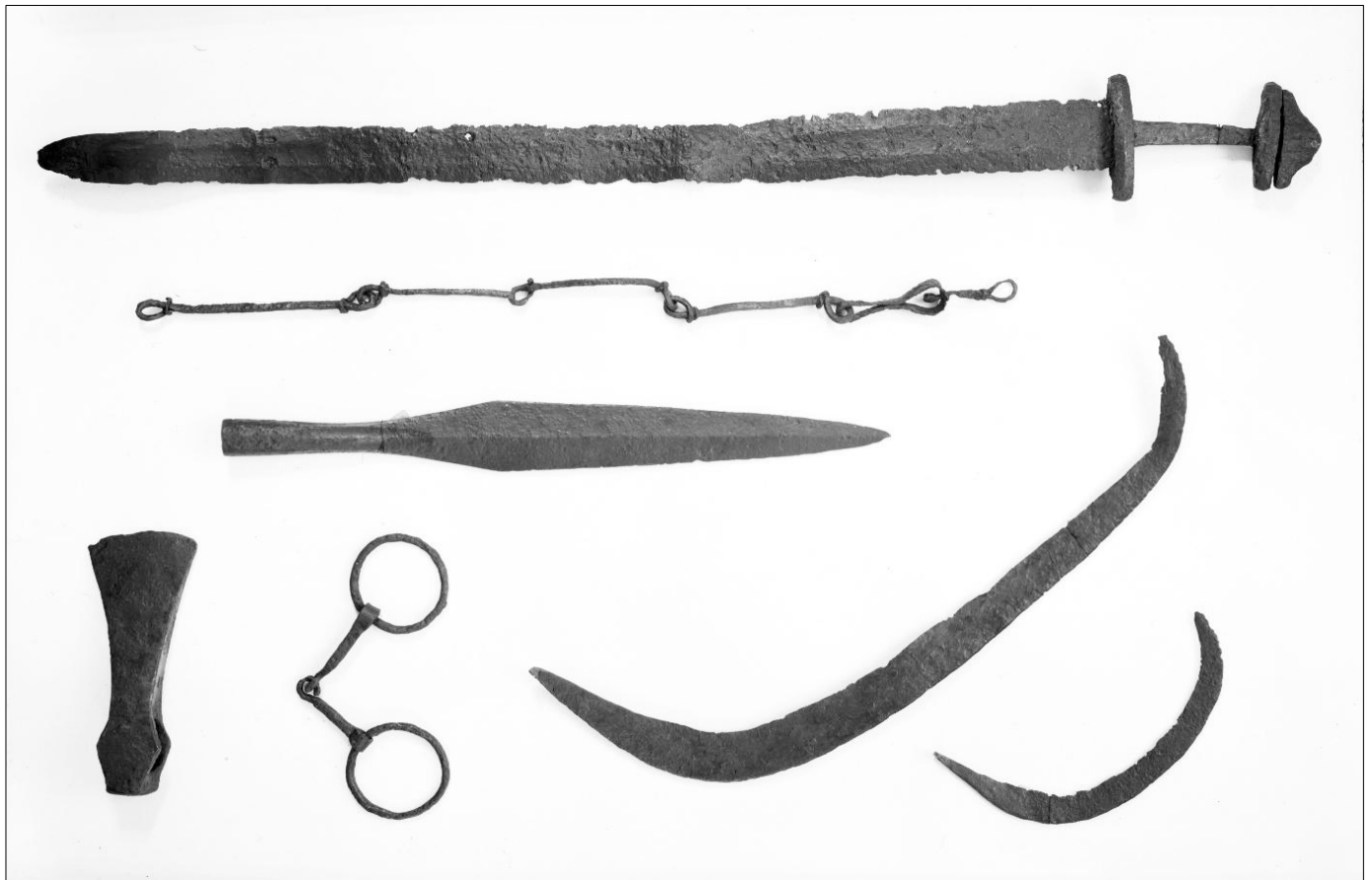
På gården Skjønne søndre er det gjort mange funn fra både steinalder og eldre og yngre jernalder. I forbindelse med veiarbeid ble det gjort funn av antatte gravfunn fra vikingtid og eldre jernalder. Vikingtidsfunnet (figur 6) består av et tveegget sverd, (C19809²), skjerdning/grytelenke (C19816) spyd(C19810), øks (C19811), bissel (C19815), ljà (C19812), sigd (C19813). Det er også gjort funn av et plogjern (C29862) og et depotfunn bestående av 2 plogjern og en mulig celt (C27068) ved en smie på gården. Fra merovingertid er det to gravfunn (figur 7-9), hvor det ene består av et enegget sverd og en spydspiss (C20001), og det andre er et funn med 5 pilspisser (C27067).

Lenger sør i området ved Gvammen er det kjent flere kulturminner (figur 5). I nord er det registrert fire kullgroper fra yngre jernalder – middelalder, ID16675-116678. Ved gården Hvammen 197/1 skal det ha ligget en gravhaug (ID324542), og et sverd ble funnet på gården i 1879 (figur 10). Sverdet er enegget med hjalter og måler 83 cm (C54604). Hjaltene har rester etter dekor, trolig sølvplater ornert med tynne vertikale striper. Sverdet er fra vikingtid i siste del av 800- eller første halvdel av 900-tallet. På gården skal det i 1863 ha stått et stabbur og låve over hver sin urørte gravhaug, og ned mot elva skal det også ha ligget 2 runde hauger og nær disse 3 steinkretser (Nicolaysen 1862:766).

Figur 5: kulturminner ved Gvammen. Kartgrunnlag: Askeladden ra.no.

² Kulturhistorisk Museums gjenstandsdatabase (C-nummer) *UNIMUS PORTALEN* <https://www.unimus.no/portal/#/>

Figur 6: Gravfunn med sverd, spydspiss, øks, ljå, grytelenke og bisser fra vikingtid funnet ved gården Skjønne søndre. Kulturhistorisk museum/UIO CC BY-SA 4.0

Figur 7: En skafthulløks (C10862) fra yngre steinalder, funnet ved Skjønne. Kulturhistorisk museum/UIO CC BY-SA 4.0

Figur 8: Et sverd på bilde 1 og en spydspiss på bilde 2 fra et gravfunn fra merovingertid på Skjønne søndre, Kulturhistorisk museum/UiO CC BY-SA 4.0

Figur 9: Gravfunn med 5 pilspisser fra merovingertid fra gården Skjønne søndre. Kulturhistorisk museum/UiO CC BY-SA 4.0

Figur 10: Sverd fra vikingtid, C54604 funnet på gården Hvammen i 1879 i en gravhaug, ID324542. Kulturhistorisk museum/UiO CC BY-SA 4.0

Metode

Ved denne registreringen ble følgende metoder brukt:

Overflateregistrering

I skog og utmark blir området registrert til fots og gjennomgått systematisk for å se etter kulturminner som er synlige på overflaten, slik som gravhauger, gravrøyser, steinstrenger, jernvinneanlegg, kullgroper, tufter, hulveier mfl. Overflateregistreringen gir også grunnlag for planlegging av eventuelle videre undersøkelser. Områdets topografi, undergrunn og plassering i forhold til kjente funn i nærområdet vurderes.

LiDAR

I forkant av prosjektet studeres tilgjengelige høydekart utarbeidet fra flybåren laserskanning av området (LiDAR). På kartene kan terrengformasjoner framstå som høyder og groper. Disse formasjonene kan for eksempel være gravhauger, kullgroper, tjæremiler, kullmiler, kullgroper og hulveier. Kartene viser imidlertid ikke med sikkerhet hva terrengformasjonene er, og anomalierne må derfor befares for å kunne fastslå om de er kulturminner eller natur.

Prøvestikking

Prøvestikking benyttes hovedsakelig for å påvise kulturspor fra steinalderen, for eksempel bearbeidet flint og andre steinsorter. Ved prøvestikking blir det gravd prøveruter på ca. 40 x 40 cm ned til steril undergrunn eller berg. De oppgravde massene blir såldet gjennom et håndholdt såld, enten ved tørrsålding eller – om mulig – med vannsålding. Områder som har egnet seg til bosetning blir prioritert i undersøkelsen. Lokaliseringsfaktorer kan være godt drenert undergrunn, nærhet til ferskvann og gode havnemuligheter den gang sjøen sto høyere. Prøvestikk benyttes også for å påvise eldre dyrkingslag i områder hvor det ikke er aktuelt å bruke gravemaskin, for eksempel i områder tilknyttet setre, ødegårder eller i tett skog.

Maskinell sjakting

Maskinell sjakting benyttes for arkeologisk registrering i dyrket mark. Da åpnes opp lange sjakter på omtrent 3 meters bredde med omtrent 10–20 meters mellomrom. Til dette brukes gravemaskin med flatt skjær (pusseskuffe), som fjerner pløyelaget ned til overgangen mot undergrunnen. Undergrunnen blir så rensset fram med krafse og graveskje der dette er nødvendig, og eventuelle nedgravninger vil vise seg som mørke fyllskifter med organiske innhold i undergrunnen. Dette kan være kokegroper, stolpehull, graver osv. Ved opprensing av profilene i sjaktkantene kan også gamle dyrkingslag og kulturlag påvises under dagens pløyedybde.

Dokumentasjon

Dokumentasjon i felt blir gjort ved digitale foto og beskrivelser av kulturminnene, samt innmålt med CPOS/kartfestet ved mobilGPS. Alle bilder er lagret hos Buskerud fylkeskommune, også bilder som ikke er med i rapporten. Alle kulturminnene er registrert i Riksantikvarens kulturminnedatabase Askeladden (askeladden.ra.no). Denne informasjonen er også er tilgjengelig i en publikumsversjon på kulturminnesok.no.

Registreringens forløp og resultater

To av tiltaksområdene ved Mørkvollen og Gvammen ble registrert med maskinell sjakting i dyrka mark. Det ble gravd til sammen 18 sjakter fordelt på de to områdene Mørkvollen og Gvammen. De resterende områdene i planen ble overflateregistrert med bruk av jordbor og spade, for å avdekke mulige synlige kulturminner som kullgroper, fangstgroper, jernvinneanlegg, tufter og røyser. Lidar-data ble undersøkt før registreringen ble påbegynt, og her vistes noen få interessante terrengformasjoner (anomalier) i kartet som kunne være kulturminner, og disse ble kontrollert underveis i registreringen.

Figur 11: Sjakting i dyrka mark på jordet ved Mørkvollen.

Mørkvollen, gbnr. 198/5

Tiltaksområdet ligger nord for gårdstunet og i nordre del av dyrka mark. Registreringen ble utført 25. - 28. august. Det ble gravd 10 sjakter (figur 11-13). En del av område i øst ved Mørkvollen ble utelukket fra sjakting på grunn av utfylling og påføring av masser på jordet som ligger nærmest sandtaket. Terrenget i området er utpreget bratt og det er ryddet mye stein i åkeren. Det er særlig bratt terreng ned mot elva på nordøstsiden av dyrka marka ned mot Uvdalselva. Lengden på sjaktene varierte fra 35 til 68 m, og sjaktene ble lagt parallelt i sørøst-nordvestlig retning. Terrenget er flatt i øst og blir brattere mot vest. Det ble gravd ned til ca. 25-30 cm dybde og stedvis noe dypere, ned til 80 cm i det bratteste terrenget i vest. Undergrunnen besto av gul sandjord iblandet stein. Det ble ikke gjort funn av kulturminner.

Figur 12: Sjakter gravd på Mørkvollen. Kartgrunnlag: Kartverket, lisens CC BY-NC 4.0

Figur 13: Sjaktning i dyrka mark nord på jordet ved Mørkvollen, sett mot nord.

Søre Gvammen, gbnr. 197/2

Undersøkelsesområdet ligger øst for gårdstunet. Det ble gravd 8 sjakter på to jorder som ligger på hver sin side av veien (figur 14). Området øst for veien er flatt, mens det på vestsiden av veien er bratt, østhellende terreng. Registreringen ble utført 13. – 14. oktober. Terrenget på østsiden er utpreget steinete og det er ryddet mye stein i åkeren. Det går bratt ned i øvre delene av jordet, og det ble ikke sjaktet i de bratteste delene.

På østsiden av veien varierte lengden på sjaktene fra 25 til 75 m, og sjaktene ble lagt parallelt i nord-sørlig retning. Terrenget er flatt i øst, og undergrunnen er her lysgul til går sand og silt, iblandet stedvis noe småstein. Det ble gravd tre sjakter med en lengde på 72 - 62 m ned til ca. 30 cm dybde. Det ble ikke gjort funn av kulturminner i dette området.

På vestsiden av veien ble det gravd 5 sjakter. De to lengste sjaktene ble lagt sør på jordet, hvor terrenget er hellende men mindre bratt. De målte 2,7 m i bredde og hadde en dybde på ca. 20-25 cm, der undergrunnen var gul - grå sandjord iblandet stein. Tykkelsen på pløyselaget er her 10 -15 cm. Disse to sjaktene målte fra 73 – 63 m i lengde. De andre sjaktene ble lagt i nordre delen av jordet, hvor terrenget er brattere og går opp mot en høyde som flater ut på toppen. Disse sjaktene hadde en lengde på 22 – 26 m og en bredde på ca. 3,5 m. Dybden var ca. 25 til 40 cm dybde og gikk ned til gul sand.

Beskrivelse

Automatisk fredete kulturminner

Dyrkningslag, ID336623

Området hvor et dyrkningslag ble funnet lå vest for veien, lengst nord på jordet og var bevart under pløyselaget i øvre del av sjakta (figur 14 og 15). Det viste seg som et mørkt brunt spettet lag over gul sandjord som følger sjakta i 7,5 meter og fortsetter videre nord utenfor sjakta og opp på høyden som her danner en naturlig, avgrenset flate. Terrenget faller bratt mot øst ned mot veien. I vest fortsetter flaten et stykke før terrenget stiger bratt opp mot vest. Laget skilte seg ut som mørkere enn pløyselaget, siltig med noe kull. Dyrkningslaget varierer med en dybde på 10-13 cm og ligger under 25-30 cm tykt pløyelag. Undergrunnen er fin gul sand med noen småstein. Det ble gravd gjennom dyrkningslaget, for å se om det var noen strukturer under. Det ble ikke gjort flere funn under laget.

Terrenget faller bratt mot øst i retning veien. Flaten må ha vært god for dyrkning med solrik beliggenhet, lett sandjord og god drenering. Kullprøve ble tatt ut i vestre profilvegg av sjakta på ca. 40 cm dybde. Prøven ble sendt til vedartsbestemmelse og C14-datering. Trekullet kom fra *selje/osp* (*Salix/Populus*) og ble datert til overgangen eldre bronsealder til førromersk jernalder, 747-413 f.Kr (95,4 % sannsynlighet). Dette viser at det trolig har vært jordbruksaktivitet i området tilbake til eldre jernalder og med tidlig rydding allerede i førromersk jernalder. Det ble ellers ikke funnet flere spor etter bosetningsspor i dette området, som ligger i utkanten av jordene til gårdene, hvor terrenget er både bratt og ligger nær elva.

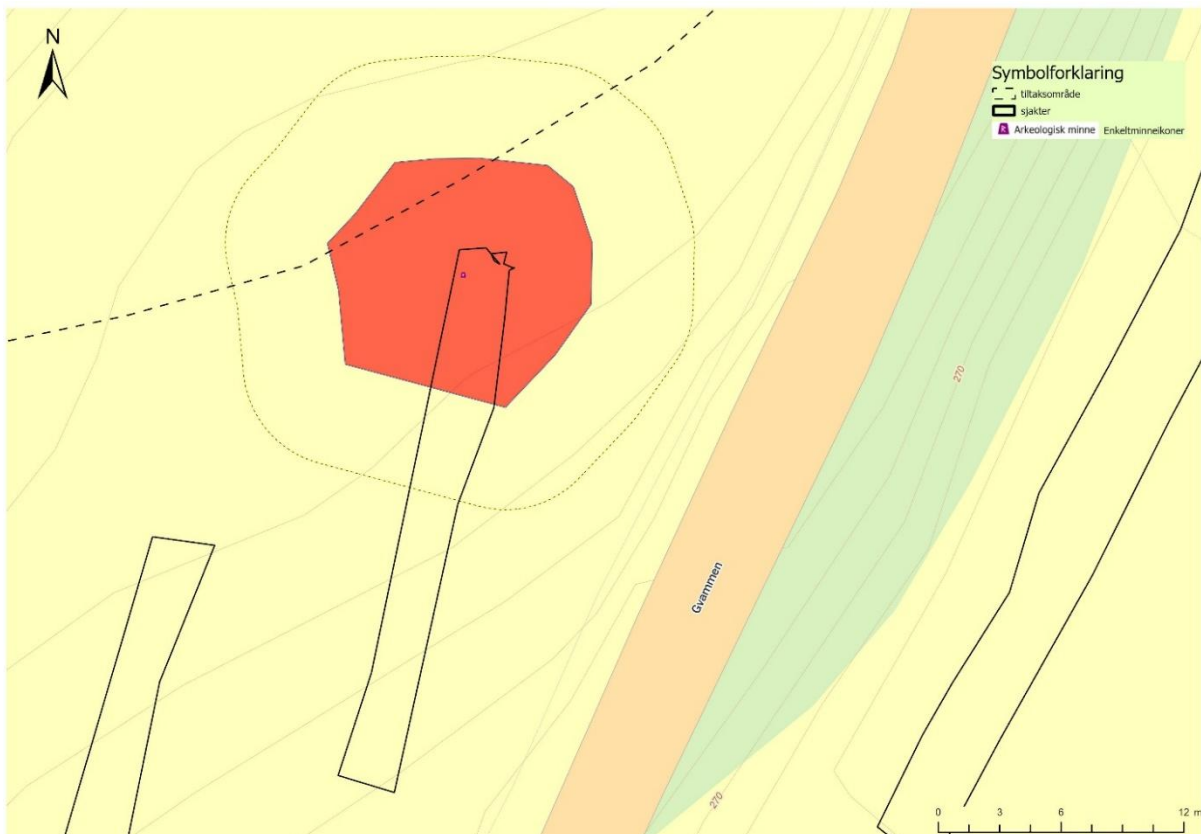
Figur 14: Sjakter gravd på Gvammen, dyrkningslag ID336623 markert med rødt. Kartgrunnlag: Kartverket, lisens CC BY-NC 4.0

Figur 15: Sjakting på jordet øst for veien ved Gvammen.

Figur 16: Sjakting på jordet vest for veien ved Gvammen.

Figur 17: Automatisk fredet kulturminne dyrkningslag ID336623 ved Gvammen. Kartgrunnlag: Kartverket, lisens CC BY-NC 4.0

Figur 18: Sjaktene vest for veien, her ble det gjort funn lengst nord i sjakta opp mot høydedraget.

Figur 19: Sjakt med funn av dyrkningslag ID1336623. Lengst nord i tiltaksområdet på jordet vest for veien.

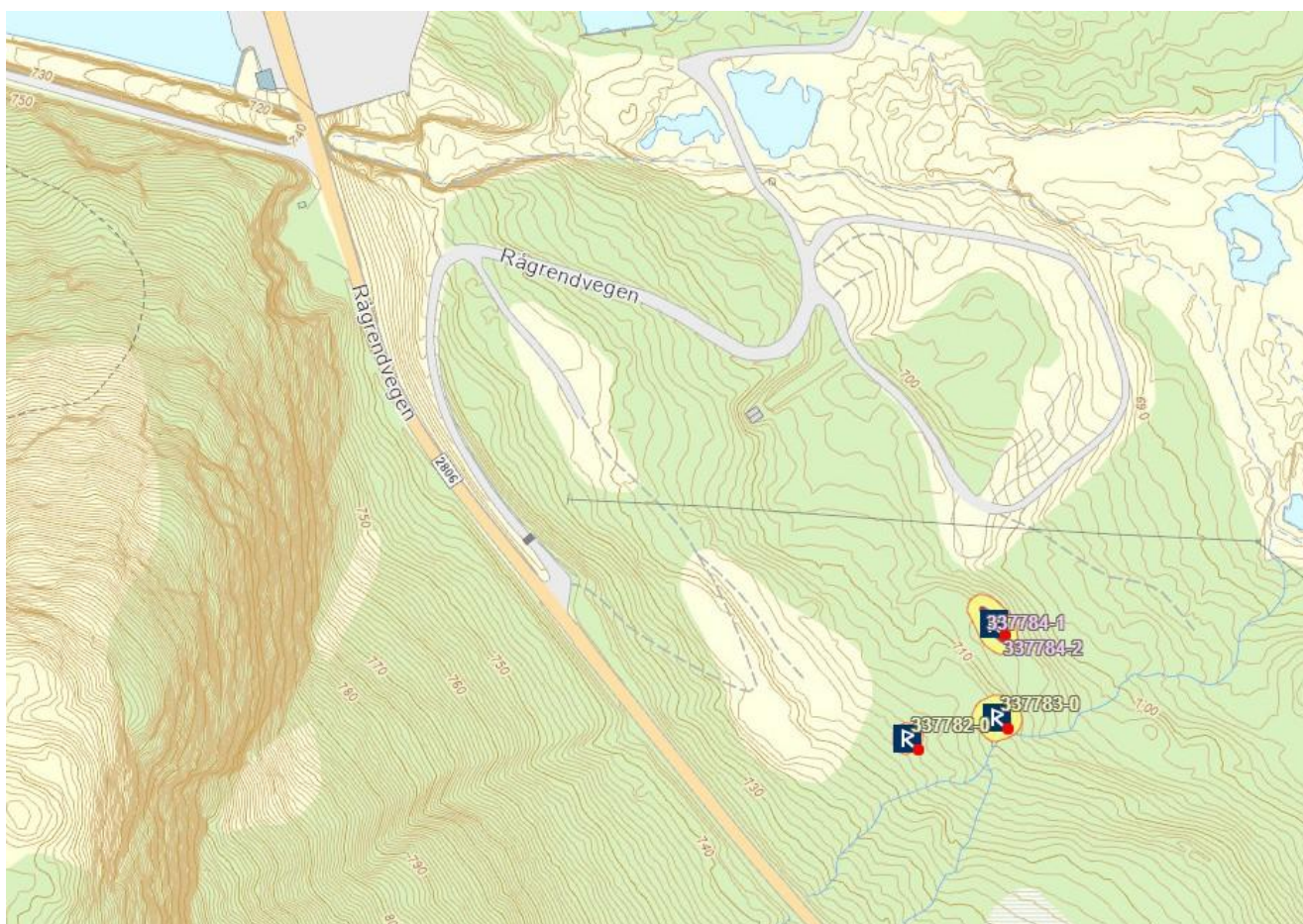

Figur 20: Vestre sjaktprofil med dyrkningslag ID1336623 under pløyelaget på 25-30 cm dybde over gul sandundergrunn.

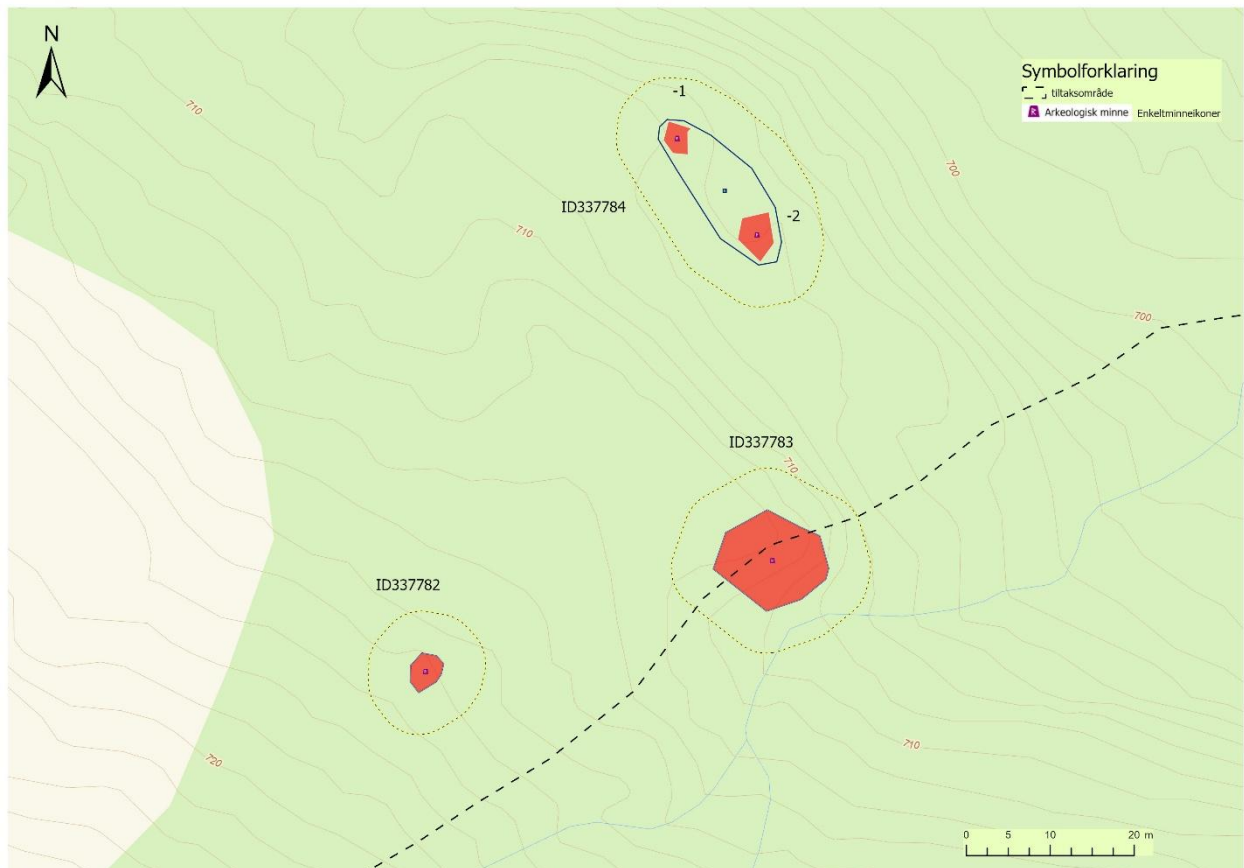
Tunhovdfjorden, jernvinneanlegg og kullgroper ID337783, 337782, 337784-1-2.

Ved Tunhovdfjorden ble det registrert tre automatisk fredete lokaliteter med fire kulturminner innenfor tiltaksområdet. Området ligger øst for Rågrendvegen og sør for Tunhovddammen på vestsiden av Lågen på eiendommen 202/3 (figur 21 og 22). Jernvinneanlegg ID337783 og de tre kullgroperne ID337782, ID337784-1 og -2 ligger sør i tiltaksområdet i østhellende skogsterreng (tabell under). Jernvinneanlegget ligger på et høydedrag nord for bekken og kullgroperne ca. 40 m vest og nord for dette (se figur 21). Kullgroperne ligger på små flater i terrenget nær jernvinneanlegget. Slagget er antatt å være av yngre type, med små slagglumper og kull som dateres til perioden yngre jernalder til middelalder.

Askeladden ID:	Type:	Ytre mål:	Funn/lag
ID337783	Jernvinneanlegg	12 x 10 m	slagglumper
ID 337782	kullgrop	4 m	5 cm kullag
ID337784-1	kullgrop	3,5 m	5 cm kullag
ID337784-2	kullgrop	3,5 m	5 cm kullag

Figur 21: Jernvinneanlegg ID337783 og kullgroperne ID337782, 337784-1 og -2 sør for Tunhovddammen. Her markert med blå R og med en sikringssone på 5 meter. Kartgrunnlag: Askeladden ra.no.

Figur 22: Jernvinneanlegg ID337783 og kullgropene ID337782, 337784-1 og -2 sør i tiltaksområdet ved Tunhovddammen. Her markert med rødt og med en sikringsone på 5 m. Kartgrunnlag: Kartverket, lisens CC BY-NC 4.0

Figur 23: Jernvinneanlegg ID337783, her med slag med rester av brent leire fra mulig ovnsforing, sett mot øst.

Jernvinneanlegg ID 337783

Jernvinneanlegget ligger på en høyde på nordsiden av bekken, terrenget faller mot øst og sør. Det vokser noen grantrær i klynge rundt. Det ligger slaggklumper på toppen og nedover i skråningen med kull. Det ligger mye moderne søppel i terrenget her med flasker, jern, porselen, glass både over og under torva som dekker over deler av jernvinneanlegget i østre og nordre del. Lengst ned i skråningen hvor terrenget flater ut er det bare slaggklumper og kull uten moderne søppel. Anlegget har en naturlig avgrensning på toppen av høyden og har en utstrekning på ca. 12 m Ø-V og 13 m N-S i diameter. Anlegget ligger på 725 moh.

Type	Ytre	Type	Beskrivelse
Jernvinneanlegg	12 x 13 m	Yngre type anlegg	På høyde i østhellende terreng på en liten forhøyning ovenfor bekken. Slagg ligger under torvoverflaten i skogsvegetasjon, på toppen og i skråningen mot sør. Utstrekning 12 x 13 m. Ikke synlig slagg i overflaten. Mye moderne skrot på stedet som er dumpet her.

Figur 24: Jernvinneanlegget ligger på høyden og skråningen ovenfor bekken, hvor det også er dumpet mye søppel av jern, glass mm., sett mot nordvest.

Kulturminne ID 337782

Kullgrop i nordøsthellende skogsterreng med hogst. Gropa er noe overgrodd med en stubbe oppi og mye tykk mose og et grantre i kanten. I bunn av gropa er det et ca. 5 cm tykt kullag.

Form	Ytre diameter	Indre diameter	Mål bunnflate	Dybde
Rund	4 m	2,5 m	1,3 m	0,6 m

Figur 25: Kullgrop ID337782 ligger på skogsflate ca. 40 m vest for jernvinneanlegget.

Kulturminne ID 337784-1-2

Lokaliteten består av to kullgrop -1 og -2 på skogsflate ca. 30 m nord for jernvinneanlegget med hellende terreng mot øst. Gropene ligger ca. 10 m fra hverandre og er begge runde og like store. De er noe overgrodd med tykk mose og grantre. I bunn av gropene er det et ca. 5 cm tykt kullag.

ID	Ytre diameter	Indre diameter	Mål bunnflate	Dybde
-1	4 m	2 m	1 m	0,8 m
-2	3,6 m	2 m	1 m	0,6 m

Kulturminne ID 337784-1-2

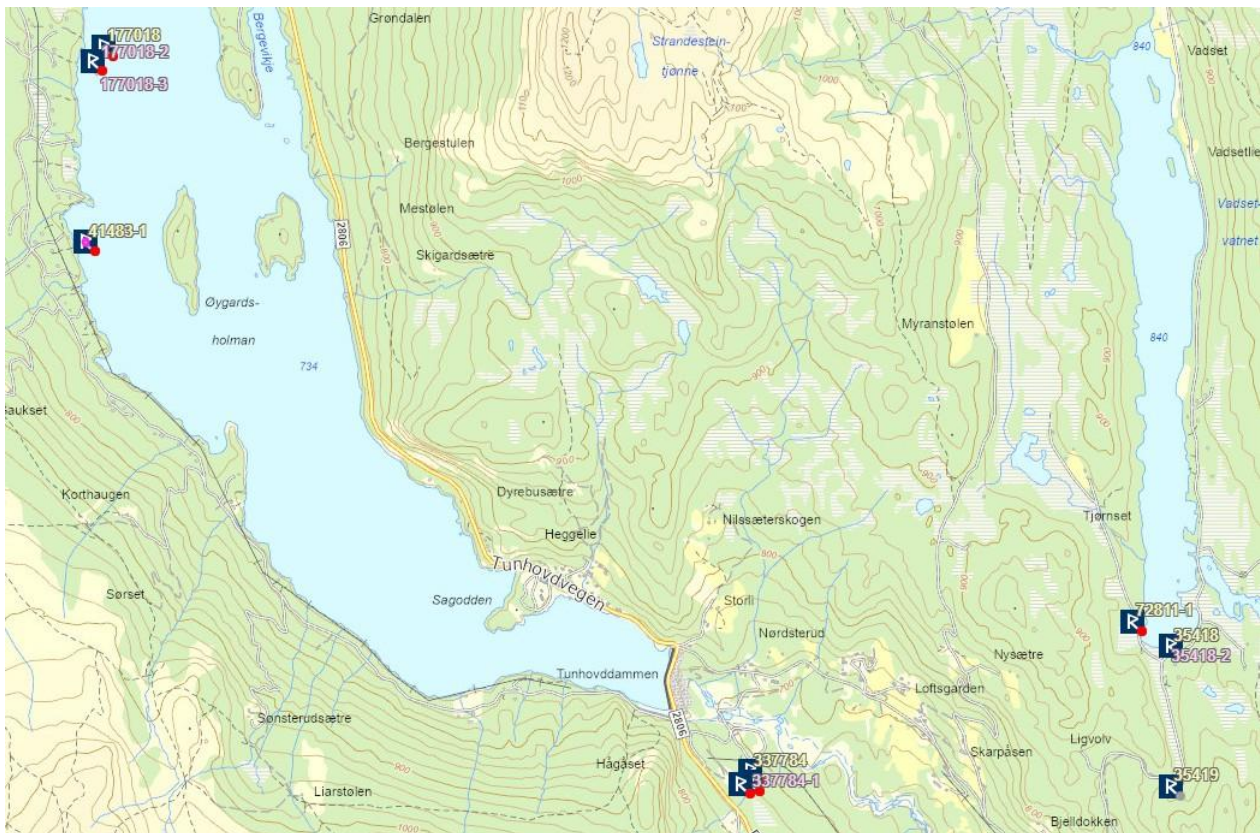
Figur 26: Kullgrop ID337784 -1 ligger på skogsflate ca.10 m NV for kullgrop -2, 40 m N for jernvinneanlegget, sett mot sørøst.

Figur 27: Kullgrop ID337784 -2 ligger på skogsflate ca. 10 m SØ for kullgrop -1, 30 m N for jernvinneanlegget, sett mot nord.

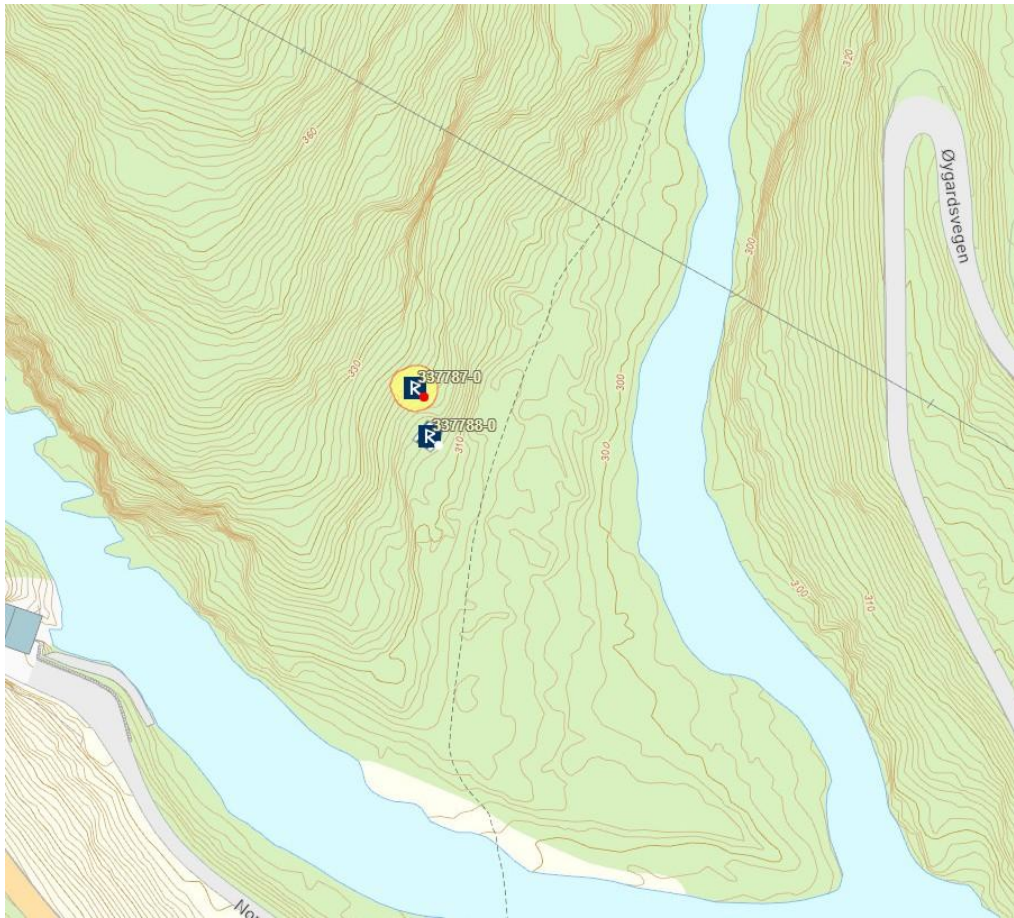
Det er kjent jernvinneanlegg og kullgroper i nærområdet (figur 24). På vestsiden av Tunhovdfjorden ca. 3 km nord for området er det registrert to jernvinneanlegg som ligger i stranda i reguleringssonen, ID41483 og 177018. Den sistnevnte av disse er registrert av fylkeskommunen og er en steinsatt ovn med slagg av eldre type. Karakteristisk for jernvinneanlegg av den eldre typen, som dateres til eldre jernalder og opp til ca. 700-t e.kr., er at jernet blir produsert i gropsjaktovner (Larsen 2009). Til brensel i ovnene ble det brukt ved, og slagglumpene har ofte synlige vedavtrykk slik som det som her ble funnet.

Øst for området ved Vadset er det registrert 5 kullgroper, ID35418 og 35419. Funnene i området viser at det har vært jernproduksjon her over en lenger tidsperiode trolig tilbake til eldre jernalder og opp i yngre jernalder - middelalder. Det viktigste grunnlaget for jernframstilling var naturlige forutsetninger som malmførende myrer og skog for produksjon av trekull. De høytliggende skogsområdene og lave fjellområder med myr, slik som landskapet er her ved Tunhovdfjorden, har vært godt egnet for jernproduksjon. I kullgroper ble veden brent til kull, for senere å bli fraktet til jernframstillingsplassen. Den mest utstrakte jernframstillingen er antatt å ha foregått i middelalderen, særlig innenfor 1000–1300-tallet og med tyngdepunkt på 1200-tallet i høymiddelalderen (Larsen 2009).

Figur 28: Jernvinneanlegg og kullgroper i området ved Tunhovdfjorden. Her markert med blå R. Kartgrunnlag: Askeladden ra.no.

Uvdalselva, fangstgrop ID337787

Figur 29: Fangstgrop ID337787 ligger i bratt østhellende terreng vest for elva. Her markert med sikringszone på 5 m. Sør for denne ligger en tuft ID337788 som er fra nyere tid. Kartgrunnlag: Askeladden.ra.no

I området nord for Uvdalselva og vest for Lågen ble det registrert en fangstgrop ID337787. Den ligger i tett granskog i bratt terreng som går ned mot elva Lågen i øst, ca. 60 m fra denne. Gropa har et ytre mål på 4 m. Indre mål er 3 x 2,4 m. Dybden er ca. 1,5 m i øvre kant og ned i bunn. Det ligger stein i bunn av gropa og løsmasser av jord og vegetasjon. Laget med løsmasser måler ca. 40 cm i tykkelse, slik at gropa kan antas å være noe dypere.

Plassering av fangstgroper har sammenheng med trekkveiene og oppholdsstedene for elg, og de ligger gjerne langs elver og vann slik som denne. Det er svært bratt terreng og det er få steder her hvor elgen kan ha gått. Slik er trolig gropa plassert i området som har vært naturlig trekkvei for elgen ned mot elva hvor terrenget flater ut og møter Uvdalselva i sør. Fangstgroper kan ha vært brukt over flere hundre år, og de kan ha blitt anvendt sammenhengende over lang tid. Fangstgroper dateres oftest til middelalderen, men de kan også være eldre enn dette og gå tilbake til bronsealder og yngre steinalder. Det er kjent at fangstgroper gikk stort sett ut av bruk ut på 1600-tallet, da det også kom en lov mot bruk av disse. Men jaktformen fortsatte likevel helt opp til 1700-tallet med et endelig lovforbud.

Figur 30: Fangstgrop ID337787 ligger i bratt skrånning nord for Uvdalselva og vest for elva Lågen, sett mot øst.

Figur 31: Fangstgrop ID337787 ligger i bratt skrånning nord for Uvdalselva i tett granskog, sett mot sør.

Nyere tids kulturminner, ikke automatisk fredet,

Tuft ID337788

Nord for Uvdalselva og vest for Lågen ble det registrert en tuft., ID337788. Denne ligger på en liten flate/avsats med bergvegg i bakkant ca. 50 m vest for elva Lågen. Høyden på muren av tufta i nedkanten er 1 m. Muren er tørrmurt og består av stein av store og mellomstore stein. Muren er laget i naturstein. Det er svært mye stein i området, slik at steinene har kunne hentes herfra. En stor, flat steinhelle ligger mot sørvestre hjørne, hvor det er ser ut til å være et inngangsparti som måler 2 x 1,5 m i ytre og 1 x 1,5 m i indre. Tufta har et ytre mål på 7 x 6 m.

Figur 32: Tufta ID337787 på en flate nord for Uvdalselva. Steinene i tufta er tørrmurt og er dekket av mose.

Datering

En datering foreligger fra registreringen. Det er fra dyrkningslaget ved Gvammen. Prøven ble sendt til vedartsbestemmelse og C14-datering. Trekullet kom fra *selje/osp* (*Salix/Populus*) og ble datert til overgangen eldre bronsealder til førromersk jernalder, 747-413 f.Kr (95,4 % sannsynlighet).

ID-nr.	Prøvenr.	Tolkning	Datert materiale	C14-år BP	Kal. alder (2 σ)	Lab.ref.
ID 336623	P1	Dyrkingslag	Selje/osp, 1 bit	2440 \pm 20 BP	747-413 f.Kr	TRa-27805

Diskusjon

Kulturminnene i områdene som ble registrert omfatter både utmarksminner i skogsområdene rundt Tunhovdfjorden og elvene Lågen og Uvdalelva, med jernvinneanlegg, kullgroper og fangstgrop til dyrkingsspor nær gårdsbosetning nede i dalen ved Norefjorden. Utmarksminnene fra jernproduksjon og fangst er mange i området rundt Tunhovdfjorden og liene ned mot bygda, og viser at utmarka har vært en viktig ressurs i området. De mange sporene som er kjent rundt flere av gårdene med gårdsbosetning i form av gravfunn, kokegroper og kulturlag ved Sporan, Skjønne og Gvammen tyder på at det har vært gårdsbosetning her i dalen langt tilbake til eldre og yngre jernalder. De rike gravfunnene med utstyr av personlige gjenstander som sverd, til gårdredskaper som ljà, øks og plog og jaktutstyr som pilspisser og spydspisser viser at utmarksressurser har hatt en viktig betydning for gårdene her. Spor etter tidlig dyrking allerede i førromers jernalder, noe som funnet av en liten dyrkingsflate på Gvammen under registreringen viser, tyder på etablering av gården i området allerede i eldste delen av eldre jernalder. Dyrkningsflaten ligger lenger nede på flatene enn gårdstunet, ovenfor og nærmere elva, noe som har vært god beliggenhet for tidlig jordbruk på små lettdrenerte og naturlig avgrensede flater.

Konklusjon

Ved registreringen av tiltaksområdene til arealplan for Nore kraftverkene i Nore og Uvdal kommune ble det gjort funn av fem nye, automatisk fredete kulturminnelokaliteter; jernvinneanlegg ID337783, kullgropene ID337782 og ID337784-1 og-2, fangstgrop ID 338229 og dyrkningslag ID336623. Innenfor området ble det i tillegg registrert en tuft, ID337788. Denne er antatt å være fra nyere tid (yngre enn år 1537) og er ikke fredet.

DRAMMEN 30.01.26

.....
Arkeolog

Vanja Tørhaug

Litteratur:

Larsen, Jan Henning 2009: Jernvinneundersøkelser. Varia. Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo, Oslo

Nikolay Nicolaysen, 1862 – 1866: **Norske fornlevninger:** en oplysende fortegnelse over Norges fortidslevninger, aeldre end reformaionen og henførte til hver sit sted. Kristiania

Vedlegg:

Dateringer:

Sample Name	Fraction	14C content (pMC)	14C Age (rounded)	d13C (from AMS system)	Calibrated Age Ranges	Wood species	% C	mgC	Fraction Yield(%)	14C Age (not rounded)
TRa-27805 ID336623 dyrkningslag	1 piece Salix/Populus sp., alkali residue	73.78 ± 0.14	2440 ± 20 BP	-26.6 ± 2.0 ‰	68.3% probability 731BC (16.7%) 699BC 663BC (7.3%) 651BC 545BC (40.1%) 473BC 434BC (4.2%) 424BC 95.4% probability 747BC (23.3%) 689BC 666BC (9.6%) 643BC 565BC (62.6%) 413BC	Salix or Populus species-1 piece	62	1.48	44	2442 ± 18 BP

